

TERENSKI POSNETKI FOLKLORNE SKUPINE DRAGATUŠ V BELI KRAJINI

ZDENKA PEZDIRC IN TADEJ FINK

Bela krajina že od nekdaj velja za območje z bogato kulturno dediščino, ki k popisovanju in obravnavi kulturnih pojavov privablja številne slovenske raziskovalce. V preteklosti so zapisovalce pritegnili predvsem obkolpski deli Bele krajine (Poljanska dolina, okolica Vinice, Preloka, Adlešiči) ter uskoška dediščina, kar se zelo jasno odraža v zbranem gradivu. Zato je danes to območje dobro pokrito z zapisi, s strokovnimi raziskavami, posnetki, objavljenimi deli – tako s področja pesemskega izročila, šeg in navad ter oblačilne kulture, malo manj pa s področja instrumentalne glasbe in godčevstva. Zaradi pestrosti in različnosti kulturnih pojavov – v primerjavi z ostalimi slovenskimi kraji – je preteklo in današnje zanimanje strokovnjakov za raziskavo obmejnih vasi, ki svojo tradicijo v primerjavi z drugimi dokaj dolgo ohranjajo, povsem razumljivo. Tudi folklorne skupine teh krajev (Predgrad, Stari trg ob Kolpi, Vinica, Preloka in Adlešiči) zelo ustrezno ohranjajo plesno, pevsko in tamburaško tradicijo »obkolpskega območja«. Povsem druga zgodba so kraji in širše področje »osrednje« Bele krajine (Dragatuš, Črnomelj, Gradac, Dobljč, Semič, Metlika idr.), ki so bili po svojem izročilu, oblačilni podobi in kulturnem življenju zelo podobni krajem na ostalem ozemlju Kranjske ter zato opisovalcem in raziskovalcem manj zanimivi.

Članom Folklorne skupine Dragatuš po nastopih in celovečernih prireditvah starejši obiskovalci že desetletja očitajo, da se ob našem poustvarjanju belokranjskega ljudskega izročila ne počutijo »belokranjsko«, da njihove babice, očetje ... niso nikoli plesali kol (razen puštrtanca), da niso kresovali na tak način kot drugi, ipd. Danes znani stereotip belokranjskega ljudskega izročila izvira predvsem iz Jurjevanja (folklorni festival, ki se od leta 1964 tradicionalno odvija v Črnomlju) in iz Maroltove opredelitve ljudskega izročila Bele krajine.

Folklorna skupina Dragatuš se pri oblikovanju programa drži strokovnih zapisov, usmeritev s seminarjev in razpoložljive literature. Skupina danes razpolaga (poleg samostojnih pesmi) z desetimi odrskimi postavitvami, kjer so zajeti vsi tipi v Beli krajini zapisanih plesov in večina pesmi. Kolikor je bilo mogoče, smo po zapisih in nasvetih Mirka Ramovša v program vključili tudi nekaj znanega gradiva iz krajev osrednje Bele krajine (plesne igre, šuštarstvo, starinski valček, oberštajerš, pokšotiš, kačo vit ipd.). Ko je vodstvo Folklorne skupine Dragatuš pred nekaj časa analiziralo programske usmeritve lastne skupine, smo se, ko »smo splezali na drevo, da pogledamo, kako napreduje delo v našem gozdu, zdrznili in ugotovili, da ne sekamo v pravem delu gozda«. Ob snovanju nove odrske postavitve in upoštevanju poslanstva naše skupine (da programsko pokrijemo celotno območje Bele krajine), smo se po intenzivnem brskanju po obstoječi literaturi v resnici znašli brez gradiva. Osrednja Bela krajina je velika bela folklorna lisa, ki zajema več kot dve tretjini

belokranjskega ozemlja in še več prebivalstva, a o njej nimamo skorajda nič zapisanega in posnetega. Vodstvo skupine se s to problematiko otepa že več desetletij, vendar je vedno računalo na »za to poklicane ljudi in inštitucije« ter strokovnjake, ki bi zadevo strokovno in tudi ljubiteljem zadovoljivo obdelali. Ob dejstvu, da je bilo zamujenega že zelo veliko časa in priložnosti, veliko informatorjev (ljudskih godcev in pevcev) je umrlo, smo se odločili, da v zapis sami »ujamemo«, kar je sploh še ostalo. Po predhodnem informiranju smo opravili dvoje terenskih snemanj: pevk na Krupi pri Semiču in godca iz Dobljč pri Črnomlju. Ob naši prošnji smo razumeli nelagodje teh enkratnih ljudi, saj smo se zanimali za zadeve, ki jim uhajajo iz spomina, glas in sluh nista več takšna kot nekoč, godčevi prsti niso več tako spretni ... nič več ne zveni tako kot včasih. Tako smo se 4. februarja 2010 na Lavrinovo domačijo na Krupo odpravili Ani Jankovič Šober, Zdenka Pezdirc, Tadej Fink in snemavec Srečko Muc. Sprejela sta nas Tinca (roj. 1925) in Milan Jurjevčič. Pri njuju je bila že sosedka Iva Malnarič (roj. 1925), ki je bila prepričana, da ne bo pela, ker jo je že nekaj časa bolelo grlo in je bila prehlajena. Od sosedov je vnukinja pripeljala še Olgo Ogulin (roj. 1924), ki je bila tudi bolna in prepričana, da iz »tega ne bo nič«. S svojo odprtostjo in spoštovanjem smo po prvotnem nelagodju in zaprtosti razvili prijetno, domače ozračje. Naše pevke so se sčasoma »razpopevale«, razživele in boleznini so kar čudežno izginile. S pripovedovanjem, petjem so nas po našem napeljevanju popeljale v mlada leta, v čase, ko so pele še njihove mame, babice, tete ... Iva, Olga in Tinca so sosedo od malih nog, za seboj imajo veliko skupnih spominov, družjen in dar za lepo petje. Iz več kot dvournega snemanja smo s tehnikom izluščili 31 pesmi. Pogovorni del smo skrajšali in ohranili nekaj bistvenih nadorbnosti ter ga dodali na koncu posnetega zvočnega gradiva. Ko bodo terenski posnetki s Krupe dobili končno obliko, bo en izvod ostal vodstvu skupine za nadaljnjo uporabo, zgoščenska bo poslana tudi v pregled in arhiv GNI v Ljubljano ter na JSKD OI Črnomelj, ki je snemanje delno finančno podprl.

Drugo terensko snemanje je imelo v začetku zelo slabe napovedi. Da se je srečno končalo snemanje godca (Alojz Muren, roj. 1935) iz Dobljč, ki je več kot 50 let igral na ohceti, družjenjih, prireditvah, je zasluga Cvetke Banovec (mame našega folklornika Domna). Mesec dni je iskala razne možnosti, velike in male zvijače, kako ustreči naši želji in prepričati strica Murna, da bi

Iz terenskega snemanja. (Foto: iz društvenega arhiva, 4. 2. 2010.)

Godec Alojz Muren. (Foto: iz društvenega arhiva, 17. 2. 2006.)

kaj zaigral na svojo staro harmoniko. Muren je ljudski godec, ki je od mladosti igral diatonično harmoniko in zelo lepo na bršljanov list – pravijo, da je bilo Murnovo igranje na list slišati tako čudovito, kakor da bi igral klarinet. Tako je Cvetki uspelo na pepelnično sredo, 17. februarja 2010, po maši v Dobljčah v svoji hiši zbrati omenjenega godca in nekaj domačinov: Antona Cerarja (roj. 1928), Matijo Roma (po domače Matek, roj. 1944), njegovi sestri Mici Rožič (roj. 1936) in Milko Jankovič

(roj. 1932) ter Banovčevo staro mamico Micko. Gostujoči družini Antona in Alojza Banovca sta znani glasbeni družini. Vsi so se zelo trudili, da bi Muren raztegnil meh in da bi s snemanjem pridobili čim več uporabnega gradiva. Po več kot dvournem pogovoru, poslušanju raznih prigod, starih navad, dogodivščin in petju vseh treh Romovih, smo se že zebli, da nam godca Murna, ki je dogajanje tiho opazoval iz svojega kota, ne bo uspelo motivirati za igranje. Alojz Muren že več let ni igral na svojo harmoniko, s katero sta bila včasih nerazdružljiva. Že smo se skoraj sprijaznili z dejstvom, da ne bo nič od pričakovanih starih godčevskih viž in smo se popolnoma posvetili poslušanju številnih starih pesmi – Romova Mici ima v svojem spominu pravo zakladnico starih pesmi. Na srečo je kar naenkrat Matek iz avta prinesel Murnovo harmoniko: »Daj, Lojz, pa daj eno zašpilaj, vreži tako ko včasih – daj tisto holcpolko.« Sramežljivo si je oprtal diatonično harmoniko, gladil tipke, se skrivnostno držal na smeh in končno je po Banovčevi dnevni sobi zadonela živahna polka ... in nato Starinska polka, valček, pa Tonetova, Murnova, Tančka polka ... Godec Muren je igral, včasih še zraven zapel, Matek pa ga je spominjal in spodbujal: »Lojz, daj še tisto, se spomniš tisto ...« in Muren je igral svoje stare melodije, ki so jih po njegovih besedah igrali še stari godci, ki se jih spomni. Včasih se je namrščil, ko »okraski« niso uspeli kot nekdaj. Večer se je potegnil že daleč v noč in po večurnem snemanju smo bili vidno utrujeni, vendar vsi zadovoljni in veseli. Skupaj smo preživeli čudovit večer z zavedanjem, da smo »zabeležili« nekaj, kar je danes pri nas prava redkost. Udeležence smo nagradili z zgoščenko FS Dragatuš *Lepo je tam v Beli krajini*. Snemanji nam bosta ostali v nepozabnem spominu in dober neposredni poduk o ljudskem izročilu teh krajev. Kako blago-

Folklorna skupina Dragatuš na regijskem srečanju odraslih folklornih skupin. (Foto: Janez Eržen, Mokronog, 19. 6. 2010.)

Folklorna skupina Dragatuš na regijskem srečanju odraslih folklornih skupin.
(Foto: Janez Eržen, Novo mesto, 29. 5. 2009.)

dejno deluje na zdravje druženje ob petju in igranju ... kako osrečujoče je, če imajo ljudje odprto srce in zdravo pamet, ter kako lepo je ubrano, preprosto ljudsko petje, večnost sporočil zapetih pesmi!

Urejeno posneto gradivo bomo posredovali GNI v Ljubljano (dr. Marku Terseglavu, Mirku Ramovšu) in od njih zaprosili opredelitev in obrazložitve, kaj od posnetega materiala je primerno za našo uporabo in odrske postavitve. Posnetki pevcev iz Dobljč in godca čakajo še na tehnično in vsebinsko razgra-

ditev ter obdelavo, ki bo primerna za uporabo. Po končanem terenskem snemanju se nam je odkrila stara resnica: Tam, kjer je volja, se najde tudi pot – vse začetniške težave in nezaupanja so se s korektnim in iskrenim odnosom razblinili – postali smo pravi prijatelji. Terensko snemanje nas je popeljalo na pota odkrivanja še dokaj pristnega ljudskega izročila, do še spoštljivejšega odnosa do lepot starih pesmi, viž, plesov in srečanja z doživljanjem, izražanjem čustev in hotenj prek glasbe, spominov itd.

Ne glede na to, kakšno vlogo igramo folklorne skupine pri zbiranju gradiva in reproduciranju kulturne dediščine, se postavlja vprašanje v zvezi z vlogo, delovanjem, hotenjem, usmeritvami, nameni, učinkovitostjo in poslanstvom raznih ustanov (izobraževalnih ustanov, agencij, centrov, skladov, zavodov, organizacij, muzejev ipd.)

Dejstvo je, da se plesno, pevsko in drugo izročilo spreminja – občutek imamo, da izginja.

Velika škoda in neodgovornost bi bila, da stare belokranjske pesmi in viže iz območja »osrednje« Bele krajine ne bi ponovno zaživele prek folklornega delovanja in bogatile življenja sedanjim generacijam ter zanamcem. V Folklorni skupini Dragatuš upamo, da bodo terenski posnetki pripomogli k »poštenejšemu pogledu« na belokranjsko folkloro in razširili mozaik belokranjskih ljudskih pesmi in viž ter »obkolpski« Beli krajini dodali različnost, bogastvo in značilnost nekdanje »osrednje« Bele krajine.

Folklorna skupina Dragatuš na regijskem srečanju odraslih folklornih skupin. (Foto: Janez Eržen, Novo mesto, 29. 5. 2009.)